

## **FRAZEOLGIZMI U NJEMAČKOM I BOSANSKOM, HRVATSKOM, SRPSKOM JEZIKU**

Frazeologizmima u jeziku nazivamo izraze koji su sastavljeni iz više leksema sa prepoznatljivim značenjem. Frazeologija kao nauka ne postoji dugo. Moglo bi se reći da je dvadeseti vijek period njenog razvoja i osamostaljenja. Najveća zasluga za razvoj ove lingvističke discipline pripada sovjetskim naučnicima. No, sva dostignuća ruske lingvistike nisu odmah prihvaćena u lingvistici Zapadne Evrope. Tako su, naravno zahvaljujući tadašnjoj političkoj situaciji, prvo lingvisti iz bivšeg DDR-a pokazali interes za ruski jezik i u vezi s time i rusku lingvistiku, a zatim i za frazeologiju, da bi se krajem sedamdesetih godina počelo stvarati povoljno tlo za izdvajanje i osamostaljenje frazeologije i u zapadnoj lingvistici. Pojedini njemački autori su se bavili prije prvih lingvističkih istraživanja frazeoloških jedinica sakupljanjem poslovice i izreka bez lingvističke analize istih. Tako prvi opširniji radovi o frazeologiji nastaju zbog iskazane potrebe za leksikografijom – Ruth Klappenbach, jedan od prvih autora. Kraj sedamdesetih godina i početak osamdesetih donijeli su značajan pomak u proučavanju frazeologije u Evropi uopšte. Fleischerova knjiga “Frazeologija njemačkog modernog jezika” (“Phraseologie der deutschen Gegenwartssprache, 1974.) predstavlja prvo sveobuhvatno bavljenje frazeološkim problemima njemačkih autora. U ovom periodu se sve više posvećuje prostora kontrastivnoj frazeologiji. Tako pored interlingvalnog posmatranja jezika sve češće susrećemo i interlingvalna istraživanja uopšte. Frazeologija se na taj način sve više veže za druge lingvističke discipline. Velika pažnja se posvećuje leksikografskom kodificiranju (naročito u

njemačkoj lingvistici), tako da se na taj način pojavljuje sve više frazeoloških rječnika.

Dok su frazeološka ispitivanja u oblasti njemačkog jezika bitno unapređivala, u lingvističkoj nauci našeg jezika možemo govoriti o početnim koracima i rezultatima istraživanja na tom polju. Mogli bismo u našoj literaturi spomenuti dva frazeološka jednojezična rječnika: rječnik J. Matešića i P. Mrazović, koji se mogu smatirati uvodom u frazeološku leksikografiju na b/h/s prostorima.

Često se u literaturi ravnopravno upotrebljavaju izrazi *“frazeološki izraz”* i *“frazeologizam”*. U posljednje vrijeme sve češće srećemo i termin *“frazem”*, kojeg je i prof. dr. Božinka Petronijević, uvažena profesorica Filološkog fakulteta u Beogradu predložila da se uvede kao opšteprihvaćen termin *“frazem”*, dakle kao njegova zvanična i ravnopravna upotreba u lingvističkim istraživanjima, a to se desilo na simpozijumu koji je održan u Banjoj Luci na temu *“Tradicija i modernizacija”* u novembru 2004. godine, gdje sam i ja učestvovala.

J. Matešić ovaj pojam definiše na sljedeći način: *“Frazem tvori terminološki red sa jedinicama nižih nivoa leksemom, morfemom, fonemom; pri tome smo svjesni da ovdje postoje razlike. Svaki tekst se može razložiti na lekseme, morfeme i foneme, ali ne i svaki u frazeme”* -( J. Matešić; Forschungsbericht, 1979.).

U radovima koji se bave frazeologijom u b/h/s jeziku se pored spomenutih frazeologizam i frazem upotrebljavaju i termini kao što su idiom, idiomatska fraza, ustaljena fraza, frazeološki obrt, frazeološki izraz, a dr. Ibrahim Čedić u svojoj knjizi *“Osnovi gramatike bosanskog jezika, 2001. s. 154”* upotrebljava termin frazem. On definiše pojam frazema na sljedeći način: *“Gotovi ustaljeni jezički izrazi koji su semantički monolitni i zatvoreni nazivaju se frazemima”*. U *“Hrvatskoj gramatici”* (Barić, Lončarić i drugi autori, 1997., s. 555.) se koriste dva pojma: idiom i fraza.

Budući da su u frazeologizmu riječi semantički preoblikovane, nijedna se ne može ispustiti tj. izrazi predstavljaju neraščlanjivu cjelinu.

Kako su od posljedica nastali frazeološki izrazi: npr. Ko drugome jamu kopa sam u nju pada. = Wer anderem eine Grube gräbt, fällt selbst hinein.

Ko nema u glavi ima u nogama. = Was man nicht im Kopfe hat, muss man in den Beinen haben.

Karakteristike poslovice su sklonost ka autosemantičnim riječima, te značajna uloga rime u njima. Oni su često historijskog karaktera i najveći dio njih potiče iz srednjeg vijeka. Frazeologizam nije historijski ograničen, Frazeologizmi su zapravo jezičke pojave koje stalno nastaju. Poslovice nastaju na osnovu iskustava u ljudskom životu i potom se uopštavaju u opšte dobro. Danas se veoma često poslovice koriste na ironičan ili neki drugi način.

U procesu semantičke preobrazbe leksema unutar veze koja se ostvaruje, krije se način izvođenja ovakvih izraza. Takvo dovođenje leksema u vezu formira značenje koje nestaje ako se iz te monolitne konstrukcije izbacimo samo jedna riječ. Komponente frazeologizama mogu biti dakle autosemantične riječi (imenice, glagoli, pridjevi, prilozi, brojevi), koje se često označavaju kao “osnovni elementi” (*Basiselemente*), ili sinsemantične riječi, koje se označavaju i kao “vezni elementi” (*Verknüpfungselemente*) (zamjenice, prijedlozi, članovi, veznici).

Doći kome glave = Jemanden um Kopf und Kragen bringen

Nositi glavu u torbi. = Seinen Kopf aufs Spiel setzen.

Uvrtjeti sebi što u glavu. = Sich etwas in den Kopf setzen.

*Gurnuti glavu u pijesak* = *Den Kopf in den Sack stecken*

Imati krov nad glavom = Ein Dach über dem Kopf haben.

Imati bube u glavi. = Grillen im Kopf haben.

Podmetnuti kome nogu. = Jemandem ein Bein stellen

Potući nekoga do nogu. = Jemanden aufs Haupt schlagen

Staviti koga na noge. = Jemanden auf die Beine bringen

Uzeti put pod noge. = Sich auf den Weg machen

Cijeli grad je na nogama. = Die ganze Stadt ist auf den Beinen

Biti naoružan do zba. = Bis an die Zähne bewaffnet sein

Pokazati kome zube. = Jemandem die Zähne zeigen.

Stisnuti zube. = Die Zähne zusammenbeißen

Jezik za zube. = Halts Maul!

Oko za oko ili zub za zub = Auge um Auge oder Zahn um Zahn.

Baciti oko na koga. = Ein Auge auf jemanden werfen.

Držati koga na oku. = Jemanden im Auge behalten.

Ne skidati oka. = Kein Auge abwenden.

Ovo ne znači da on ima konkretno *bubu*, *muhu* ili neki drugi insekt u glavi, ili konkretno *oko baciti kao organ*, *oko skidati sa nečije glave* ili direktno *put staviti ispod nogu*, već da ima kakvu brigu, poteškoću ili možda neku bolest ili osjećaj krivice, uglavnom preneseno značenje, ne dakle značenje konkretno nabrojanih riječi, već njihovo preneseno značenje upotrebe. Dakle riječi gube svoje samostalno značenje, one su semantički skroz preoblikovane.

Ili sa imenicama + atributom ili imenica + imenički atribut u genitivu, ili imenica + prepozicionalni atribut:

Glava puna briga. = Kopf voller Sorgen

Glava porodice. = Familieoberhaupt

Slama u glavi = Stroh im Kopf

Utvršđeno je da se u frazeologijama različitih jezika najčešće pojavljuju oznake za različite dijelove tijela, dakle somatizmi, ili pak imena dijelova odjeće, prirodnih pojava itd.

Tako recimo u primjerima djela Meše Selimovića "Derviš i smrt" i njegovog prevoda od Wenera Creutzigera "Der Derwisch und der Tod" moguće je naći neke primjere tipa:

"Naglavice, sa strašću i uživanjem sam se bacio na to olako pobijanje Ibni Arebine mistike..." (str. 34) = "Kopfüber, mit Leidenschaft und Genuss, stürzte ich mich darauf, leichthin Ibn Arabas Mystik anzufechten..." (str. 41.)

Naglavice se baciti na neki posao nije naveden u "Frazeološkom rječniku hrvatskoga ili srpskog jezika" J. Matešić – stoji samo: (okrenuti sve naglavice ili svijet se okrenuo naglavice). Važno je da je prevod kopfüber adekvatan originalu. Da li je izraz naglavice nastao od glavom bez obzira ili bez glave sa novoformiranom frazeološkom jedinicom to prestaje biti važno.

## **Zaključak**

Frazeologizmi imenuju prije svega ljudsko ponašanje i pri tome ga i ocjenjuju. Strukturalna funkcija njemačkih glagola a manje leksička funkcija je uzrok većem broju frazeoloških izraza. Imenice u njemačkom jeziku teže strukturno-semantičkoj chelovitosti, pa stoga imamo tu više složenica, više metaforičnosti i semantičke konkretnosti. Tako dolaze razlike:

*Familienoberhaupt* = glava porodice.

U njemačkoj rečenici leksički dominira imenica. Prevođenje frazeoloških jedinica u velikoj mjeri zavisi od različitih tipova ekvivalencije i njihove zastupljenosti u dva jezika: jeziku cilju i jeziku izvorniku.

### Literatura

- Barić / Lončarić i drugi autori, (1995), Hravtska gramatika, Školska knjga, Zagreb
- Čedić I., 2001, Osnovi gramatike bosanskog jezika, Institut za jezik, Sarajevo
- Fleischer, W/Grosse, R. (Hg) 1979, Beiträge zur Phraseologie und Lexikologie der deutschen Gegenwartssprache. LS/ZISW, A 56. Berlin.
- Görner, H. Redensarten. Kleine Idiomatik der deutschen Sprache, Leipzig
- Handwörterbuch der deutschen Gegenwartssprache (1984). In zwei Bänden, Berlin.
- Selimović M. Derviš i smrt - Der Derwisch und der Tod. Übersetzung von Otto Creutziger.

## PHRASES IN GERMAN AND BOSNIAN, CROATIAN, SERBIAN LANGUAGE

### Summary

First of all phrases name human behaviour evaluating it at the same time. Structural function of German verbs, and lexical function to some extent, is the cause for a number of phrases. Nouns in German language tend to structural -semantic completeness, therefore there are more compound words, metaphors and semantic concreteness. Thus there are differences: *Familienoberhaupt* - *head of family*.

A noun dominates lexically in German sentence. Translation of phrases greatly depends on types of equivalence and their participation in the two languages: target language and source language.

